

ŽÁKOVSKÉ PARLAMENTY V ČESKÉ REPUBLICĚ

Výzkumná zpráva

CEDU – Centrum pro demokratické učení, o. p. s.

2015

OBSAH

Proč žákovské parlamenty?	3
Co bylo cílem výzkumu.....	3
Kdo se výzkumu zúčastnil.....	4
Kolik parlamentů v ČR existuje	5
Jak jsou parlamenty organizovány	6
Jak jsou školy s fungováním parlamentů spokojeny	6
Co by činnost parlamentů zlepšilo.....	8
Závěr a doporučení.....	10

Žákovské parlamenty v České Republice. Výzkumná zpráva.

CEDU – Centrum pro demokratické učení, o. p. s.

2015

Autoři: Eliška Bucvanová, Tomáš Protivínský

Na výzkumu spolupracovali: Benjamin Petruželka, Filip Hotový, Tomáš Hazlbauer, Jitka Pfeiferová, Tereza Porubová

Speciální poděkování

Výzkum vznikl za podpory společnosti [Clic4Survey](#), která umožnila použití online dotazníku zdarma. Tímto společnosti děkujeme.

Nadace
Karla Janečka

Děkujeme [Nadaci Karla Janečka](#), která dlouhodobě podporuje rozvoj programu Škola pro demokracii a pomáhá žákovským parlamentům růst.

Poděkování za ochotné vyplnění našeho dotazníku patří i všem respondentům.

Zpráva prezentuje výsledky šetření o stavu žákovských parlamentů na základních školách v České republice, které v roce 2014 realizovalo CEDU – Centrum pro demokratické učení, o. p. s.

PROČ ŽÁKOVSKÉ PARLAMENTY?

Žákovský parlament¹ představuje skupinu žáků z různých tříd jedné školy, kteří zjišťují od spolužáků i učitelů, co by ve škole mohli zlepšit. Na základě takového dotazování realizují aktivity, které proměňují fyzické prostředí školy a jejího okolí,² atmosféru ve škole³, soustředí se i na vzdělávací akce⁴ či charitu⁵.

Žákovský parlament je efektivním nástrojem výchovy k občanství. Vede děti k odpovědnému přístupu ke svému životu i ke světu a pomáhá jim nabývat dovednosti, které jim umožní podílet se smysluplně na životě společnosti.

Podporuje informovanost napříč školou, zvyšuje zájem žáků o školní společenství a dává jim možnost zažít, že mohou svět kolem sebe pozitivně proměňovat.

CO BYLO CÍLEM VÝZKUMU

Osmým rokem pomáháme školám zakládat žákovské parlamenty tak, aby s jejich fungováním byli spokojeni žáci, učitelé i rodiče. Školám chybí systematická podpora v rozvoji práce s parlamentem. Prvním krokem je zmapování situace a potřeb škol.

Cílem výzkumu bylo zjistit, kolik škol s parlamentem pracuje a jak jsou s ním učitelé spokojeni. Ptali jsme se také, co by mohlo fungování parlamentů zlepšit, na základě čehož závěrem prezentujeme, jak žákovské parlamenty v českých školách podpořit.

Parlamentům, které se chtějí rozvíjet, doporučujeme registrovat se na www.skolaprodemokracii.cz, kde se dostanou do kontaktu s parlamenty ze svého okolí a získají metodickou podporu.

¹ Spojením „žákovský parlament“ označujeme jakoukoli formu žákovské samosprávy, často nazývané také sněm, rada, senát, fórum nebo jinak.

² Např. vymalování chodby, zajištění skříněk do šaten, úprava prostranství před školou.

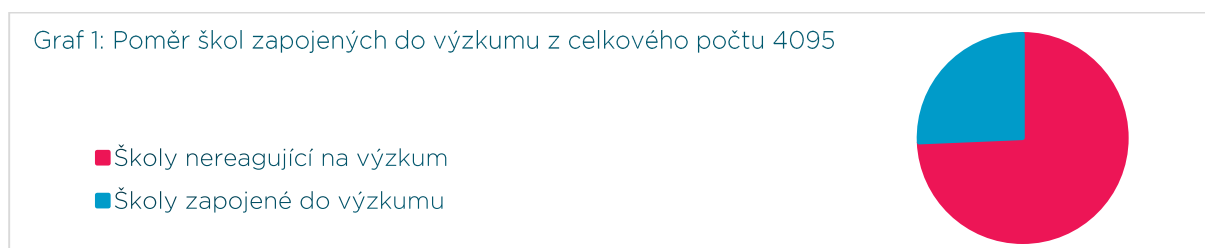
³ Např. zábavné akce, soutěže, akademie, projektové dny zaměřené na chování, pravidla ve škole.

⁴ Např. besedy, exkurze, projektové dny.

⁵ Např. sběr peněz pro dobročinné účely jako adopce na dálku, psí útulek, nákup pomůcek pro spolužáka s handicapem.

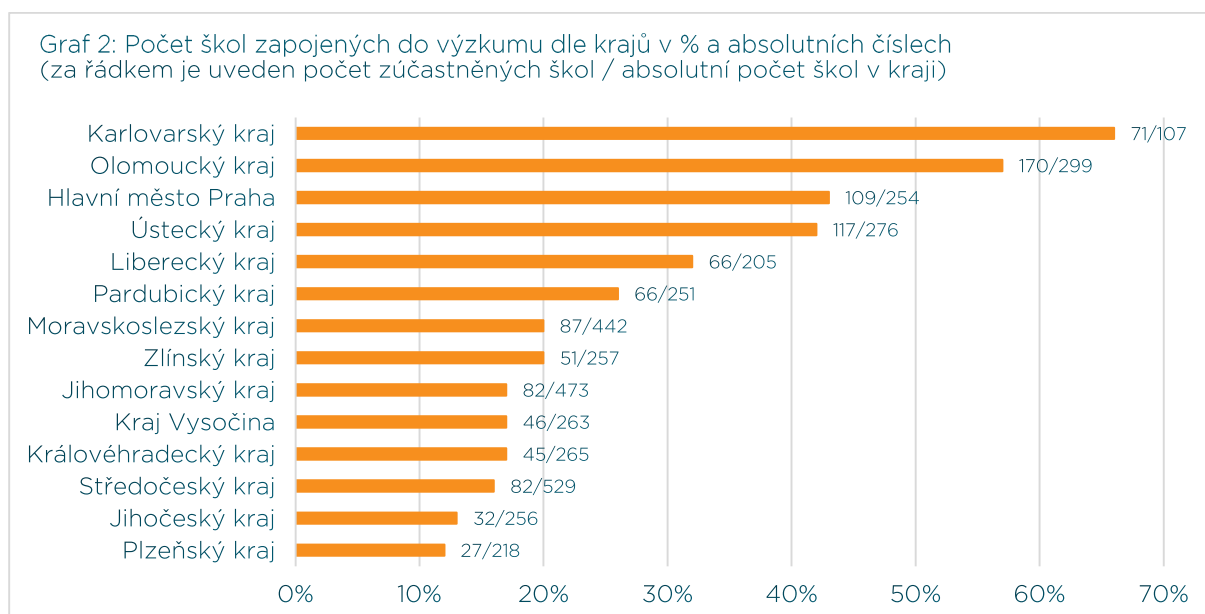
KDO SE VÝZKUMU ZÚČASTNIL

Z celkového počtu 4095 základních škol⁶ se **výzkumu zúčastnilo 1051 škol** (viz graf 1). Všechny školy byly Centrem pro demokratické učení emailem⁷ požádány o vyplnění online dotazníku společnosti Click4Survey. Výzva k účasti ve výzkumu byla zveřejněna i na webových stránkách některých krajských úřadů.⁸

Dotazník vyplnili/y většinou ředitelé/ky či jejich zástupci/kyně (dohromady 85% respondentů), přestože činnost parlamentu mají na starost převážně pedagogičtí pracovníci, kteří nejsou členy vedení školy.

Nejvíce jsou v souboru zastoupeny školy z Olomouckého kraje (170 škol), Ústeckého kraje (117 škol) a Hlavního města Prahy (109 škol), nejméně pak školy z Jihočeského (32 škol) a Plzeňského kraje (27 škol). Největší zájem o výzkum byl v kraji Karlovarském (reagovalo 66% z celkového počtu existujících škol), Olomouckém (57%), Praze (43%) a Ústeckém (42%), nejmenší naopak v Jihočeském (13%) a Plzeňském (12%) kraji (viz graf 2).⁹

⁶ Dle *Statistická ročenka školství MŠMT* pro školní rok 2013/14, <http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>

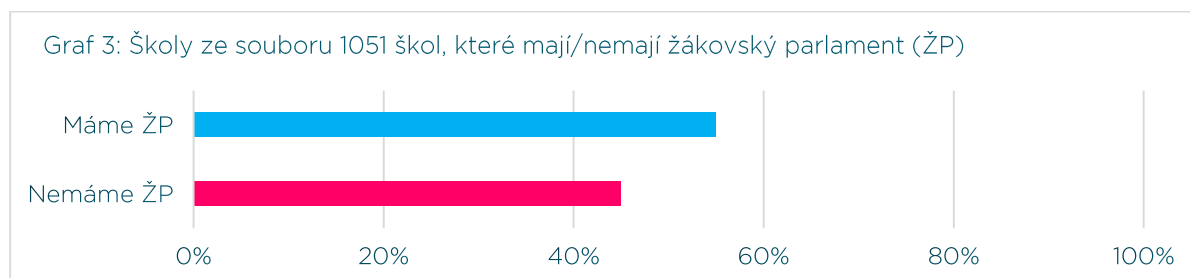
⁷ K oslovení jsme použili emailové adresy pocházející z interní databáze CEDU.

⁸ Úřady v Pardubickém a Jihomoravském kraji.

⁹ Po přepočtení množství vyplněných dotazníků vzhledem k počtu existujících škol v jednotlivých krajích.

KOLIK PARLAMENTŮ V ČR EXISTUJE

Žákovský parlament má přes 55 % škol z našeho souboru, tj. 583 škol (viz graf 3). V roce 2010 mělo parlament téměř 45% ze souboru 2488 škol (tj. 1113).¹⁰ Nelze říct, že počet parlamentů se zvýšil o 10%, nebo naopak snížil o 500 škol, neboť každý výzkum pracoval s jinak velkým vzorkem. Bylo by vhodné, aby tuto problematiku plošně mapovaly státní instituce, neboť jsou v kontaktu se všemi školami.

Školy, které parlament nemají, jej většinou neměly ani v minulosti. Jen 14% škol jej v minulosti mělo a posléze jej **zrušilo, a to nejčastěji z důvodu nezájmu ze strany žáků (68%)**, případně **ve škole nebyl učitel, který by jej vedl (17%)**. Praxe ukazuje, že zájem ze strany žáků je závislý na řadě faktorů, nejvíce na přístupu koordinátora a podmínkách celé školy. Žáci vždy spíše mají potřebu se nějak zapojit, velmi zřídka však vědí, jak na to. Koordinátor nesmí být ani příliš iniciativní, aby dělal podstatnou práci za ně a tím je odradil od jejich vlastní iniciativy, ani jim z počátku nemůže dát úplnou volnost, neboť žáci se práci v parlamentu musí teprve naučit a k tomu potřebují podporu. Když dětem ukážeme, jak na to, vždy budou mít chuť život ve škole nějak vylepšovat.

V 80% škol parlament funguje déle než tři roky. **O založení parlamentu uvažuje jen pětina škol, které jej nemají.** Domníváme se, že příčinou relativně malého zájmu je nízká informovanost o přínosech parlamentu, a to přesto, že práce s žákovským parlamentem je zanesena v Rámcovém vzdělávacím programu a za pozitivum je považována i ve zprávách České školní inspekce.¹¹

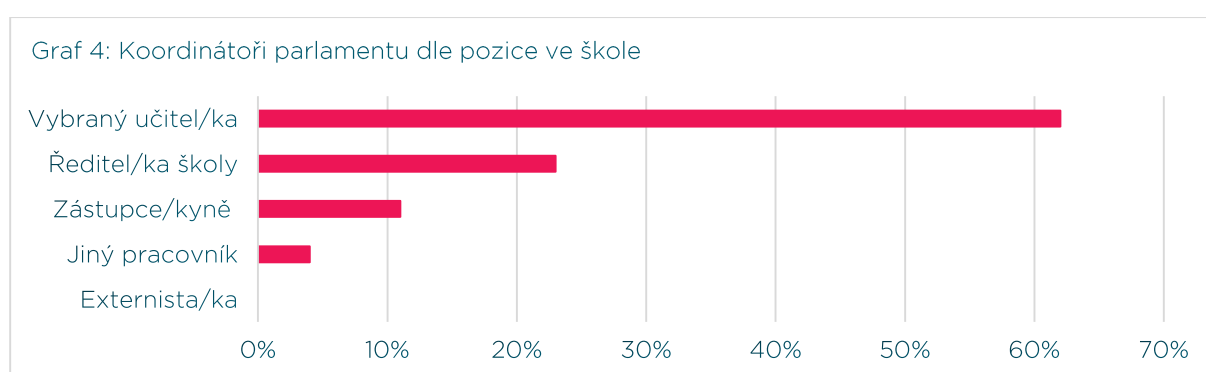
¹⁰ Ústav pro informace ve vzdělávání (2010). Rychlá šetření 2/2010. Divize pro informační podporu vzdělávací politiky. [cit. 4. 3. 2015]. Dostupné z: <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=https://sites.google.com/a/ceskaskola.cz/wiki/ke-stazeni/10_2_RS_zaverecna_zprava.pdf>.

¹¹ Viz: <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Inspekci-zpravy>, např. Inspekční zpráva ze Základní škola a Mateřská škola Litvínov, Ruská 2059, okres Most, z roku 2009.

JAK JSOU PARLAMENTY ORGANIZOVÁNY

V převážné většině škol je parlament pro první i druhý stupeň společný, jen v desetině škol existují parlamenty pro první a druhý stupeň odděleně (přičemž necelá pětina škol ze souboru má jen první stupeň). Nejčastěji se v něm schází žáci od 5. do 9. ročníku, výjimkou není zapojení dětí z 3. a 4. tříd. **Jen v pětině škol se do činnosti parlamentu zapojují i žáci z 1. a 2. tříd.**

Koordinaci parlamentu má obvykle na starost vybraný učitel (62%). Členové vedení školy parlament vedou v 34 % případů. Jiní pracovníci se objevují u pouhých 4% škol (viz graf 4).

JAK JSOU ŠKOLY S FUNGOVÁNÍM PARLAMENTŮ SPOKOJENY

Svůj parlament vnímá jako dobře fungující 68 % respondentů. Jako horší vnímá funkčnost parlamentu 27 % respondentů. Pouze 4% respondentů pak vnímají parlament jako špatně fungující (viz graf 5).¹²

Členy parlamentu jsou žáci, ti ale spolupracují se všemi účastníky školního života (vedením školy, učiteli, dalšími pracovníky školy, rodiči a dokonce i zastupiteli obce). Často ze škol slýcháme, že část pedagogického sboru vůbec neví, co se v parlamentu děje, někdy mají učitelé pocit, že tam žáci nedělají nic užitečného, jindy se dokonce obávají, že si tam „jen stěžují“.

¹² Jedná se o vyjádření subjektivního názoru respondentů, neměřili jsme, jak tyto parlamenty skutečně fungují.

Podpora ze strany učitelů je pro efektivní fungování parlamentu klíčová, proto by učitelé a další zaměstnanci měli rozumět tomu, za jakým účelem ve škole parlament je a co se v něm žáci učí. V rámci výzkumu jsme zjišťovali, jaké podpoře se parlament těší ve skupinách žáků, pedagogů, nepedagogických pracovníků a rodičů.

Většina respondentů má dojem, že **v největší míře parlament podporují pedagogové (94%) a žáci (95%)**, činnost parlamentů vyloženě nepodporuje jen 1% pedagogů a 0% žáků. Menší míru podpory zaznamenávají ze strany nepedagogických pracovníků (57%) a rodičů (72%), přičemž jako vyloženě nepodporující respondenti vnímali pracovníky školy v 23% případů a rodiče v 15% případů.

Zajímavé je srovnání vysoké míry podpory ze strany žáků ve školách, kde parlament funguje, s příčinami zániku parlamentů ve školách, kde byl zrušen (nezájem ze strany žáků). To jen potvrzuje naši zkušenost, že **žáci zájem mají, avšak parlament upadne, pokud jim neukážeme, jak v něm pracovat tak, aby měli výsledky**.

Překvapivá je i vysoká míra podpory ze strany pedagogů, která výrazně kontrastuje s tím, co ve školách slyšíme při osobním kontaktu. Pravidelně se v pedagogických sborech setkáváme s vyloženou obavou z parlamentu (o čem všem budou moci děti rozhodovat, budou mít samá práva, ale žádné povinnosti).

V dobře fungujících parlamentech tato obava zmizí, neboť **žáci s právem vyjádřit se přijímají i odpovědnost** (co my sami můžeme dělat, abychom situaci zlepšili).

← Žákovský parlament v ideálním případě komunikuje se všemi ve škole.

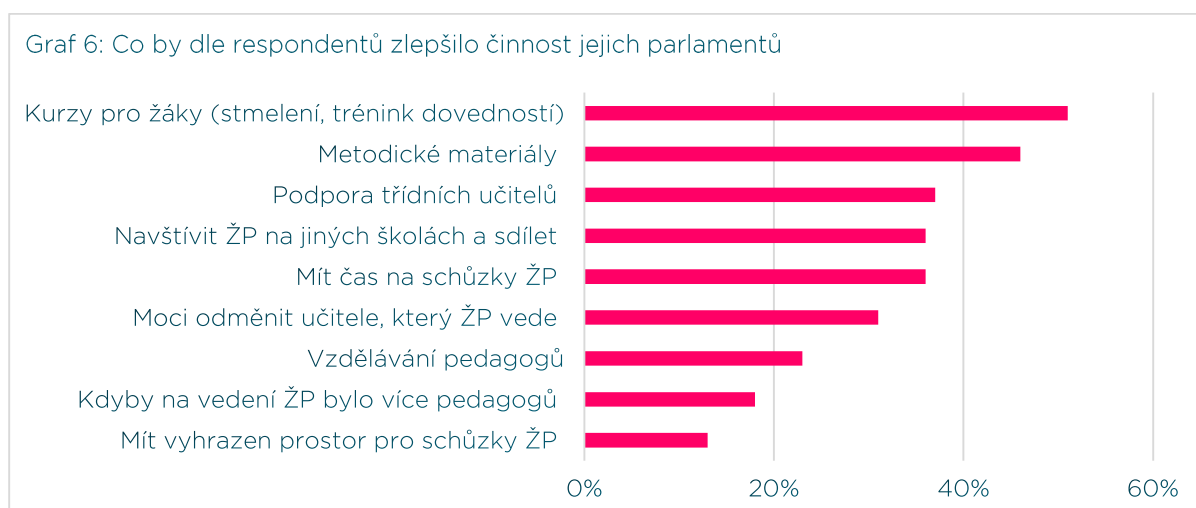
CO BY ČINNOST PARLAMENTŮ ZLEPŠILO

Fungování žákovských parlamentů by podle respondentů mohly zlepšit především kurzy pro žáky (51%) a metodické materiály (46%), což jsou informace, které korespondují s naší zkušeností z kontaktu se školami (viz graf 6).

Koordinátoři parlamentu často v této činnosti nemají metodickou oporu, protože:

- nebyli na tuto roli připraveni v rámci vzdělávání na pedagogické fakultě,
- často nemají příležitost sdílet své zkušenosti s kolegy z jiných škol,
- nemají přístup k metodickým příručkám a vzdělávacím seminářům.

Na prožitkových kurzech pro žáky se děti nejen dobře poznají a skamarádí, ale zažijí společný úspěch v překonávání úkolů, které před ně lektori staví. Dokážou pak velmi dobře pojmenovat, jaké chování přispívá k úspěchu při řešení pracovního úkolu, jaké naopak práci brzdí, a tuto zkušenost si odnášejí do práce parlamentu.

Více než třetina respondentů se domnívá, že **činnost parlamentu by podpořila také lepší třídnická práce,** které by napomohla podpora třídních učitelů. V práci parlamentu je stěžejní, jak se žákům bude dařit zapojovat do jeho činnosti spolužáky ze tříd. Pro děti je velmi náročné informovat pravidelně svou třídu, pokud jim na to třídní učitel neposkytne prostor a podporu.

Třetina škol by ocenila **možnost sdílet zkušenosti s dalšími školami a navštívit zasedání jiného parlamentu.** Tato zkušenost je přínosem nejen pro učitele, ale i pro žáky. Například je pro děti určující vidět, že vrstevníci z jiné školy zvládnou vést zasedání zcela samostatně, přestože jim samotným se to dosud nedařilo. Pedagogové zase kvitují setkání s jiným koordinátorem nejen proto, že mohou prodiskutovat, jak se druhému daří řešit problematické situace, ale také se mohou vzájemně motivovat. **Sítování škol je možné na www.skolaprodemokrácii.cz,** kde sdružujeme základní školy, které mají parlament.

Často jmenovaným problémem je **nedostatek času na schůzky**. Parlament většina škol nemá zanesen v rozvrhu a školy mnohdy bojují s tím, jak zajistit, aby se v určitý čas sešli žáci z různých tříd i koordinátor. Školy tuto otázku řeší různě, dle dispozic:

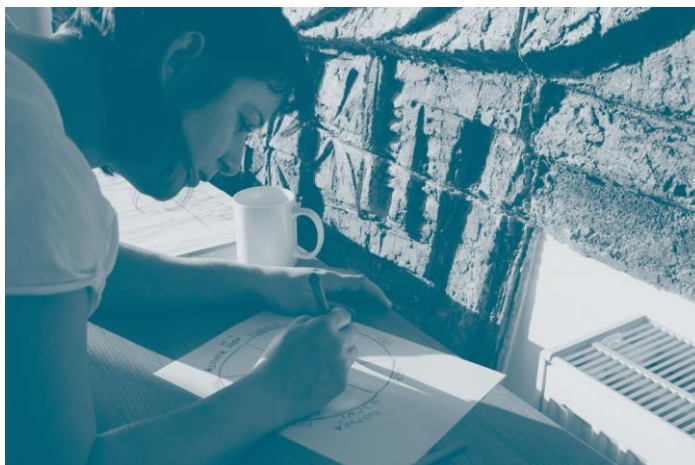
- žáci se schází po vyučování (jeden den v týdnu není odpolední vyučování),
- žáci se schází před první vyučovací hodinou,
- zasedání je součástí výuky (parlament jako volitelný předmět),
- zasedání je každý týden v jinou dobu (žáci chybí z hodin).

Nedoporučujeme využívat pro schůzky velkých přestávek, neboť v tak krátkém čase je třeba vést schůzku vysoce efektivně a není zde tedy prostor na to, aby se žáci naučili vést zasedání samostatně. Důsledkem je upadající zájem o parlament ze strany žáků.

Parlament lze velmi dobře zanést do školního vzdělávacího programu, neboť naplňuje výstupy nejen osobnostně sociální výchovy a výchovy demokratického občana, ale také rozvíjí klíčové kompetence. Větší školy jej dokonce mají zaveden jako povinně volitelný předmět pro všechny ročníky.

Řada škol řeší problém, **jak odměnit práci koordinátora parlamentu**, což souvisí s jistou nezakotveností parlamentů v českém kurikulu – pro koordinátora parlamentu není položka v rozpočtu školy jako je tomu například s třídnictvím.

V některých školách je koordinování parlamentu čistě dobrovolnou činností koordinátora, kterou vykonává nad rámec úvazku bez nároku na odměnu. Ve spoustě škol se ale ředitelům podařilo odměnu pro koordinátora zajistit například tak, že parlament je veden jako zájmový kroužek, nebo byl parlament zaveden do rozvrhu a tedy jej má pedagog v úvazku.

Nápomocná by byla systémová podpora ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, která by pozici koordinátora parlamentu pevně zakotvila.

ZÁVĚR A DOPORUČENÍ

Žákovský parlament je rozšířená záležitost. Funguje minimálně na 15% všech základních škol (výzkum s větším vzorkem v roce 2010 odhalil dokonce 25%).

Je žádoucí, aby školy parlament měly:

- Rámcový vzdělávací program parlament školám doporučuje, hodnotí jej kladně i Česká školní inspekce,
- je doloženo, že zapojení studentů do života školy je účinnou prevencí sociálně-patologického chování a snižuje i předčasné odchody ze vzdělávacího procesu,¹³
- učitelé hovoří v souvislosti s parlamentem o zlepšení atmosféry v jejich škole.

V praxi v tom však školy nejsou nikterak podporovány:

- nemají prostředky na úvazek koordinátora parlamentu (což je činnost časově srovnatelné s třídnickou prací),
- nejsou instruovány, jak jej zavést do Školního vzdělávacího programu,
- metodická podpora pedagogů je zajištěna čistě ze strany neziskového sektoru,
- koordinování parlamentu se nevyučuje na pedagogických fakultách a pedagogové se musí v této oblasti vzdělávat až v průběhu profesní kariéry.

Nedostatek systémové podpory je příčinou většiny problémů, které školy v oblasti práce s parlamentem definovaly. Ve výzkumu často identifikovaný problém – nezáměr ze strany žáků – lze jen zřídka pozorovat ve školách, kde jsou vhodně nastavené podmínky (např. proškolený koordinátor, který práci dělá v rámci svého úvazku, nikoli ve volném čase, prostor a čas na schůzky parlamentu a komunikaci zástupců se svou třídou, proškolení třídní učitelé, kteří rozumí smyslu parlamentu a jeho činnost rozvíjejí na úrovni své třídy, možnost sdílet zkušenosti s jinými parlamenty). Metodické materiály jsou sice školám dostupné zdarma, ale školení pro pedagoga představuje pro řadu škol velkou finanční zátěž. Ředitelé navíc nejsou o parlamentech dostatečně informováni, aby tuto formu práce vnímali jako prioritu a omezené fondy na DVPP do této oblasti investovali. Často si dokonce nejsou vědomi, že jejich parlament nefunguje optimálně, neboť s dobře fungujícím parlamentem nemají žádnou zkušenost.

¹³ JONSON-REID, Melissa. Engaging Students. *Children* [online]. 2010, roč. 32, č. 1, s. 3-4 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=sih&an=47279209&scope=site>

Současná společnost čím dál více vyžaduje rozvoj dětí v oblastech, které se týkají soužití s ostatními lidmi a orientace v občanské společnosti (schopnost formulovat názor a s respektem naslouchat druhým, odpovědný přístup ke světu). České školství na tyto potřeby reaguje velmi pomalu a stále převládá přístup, který i na základních školách vzdělání redukuje na přípravu pro trh práce.

Občanské vzdělávání se ve školách realizuje rozmanitými cestami. Nejčastěji formou výuky v rámci **hodin výchovy k občanství**, která však obvykle nemá vysokou prestiž a je zpravidla zaměřená více na předávání znalostí, než formování postojů a dovedností. Může se odehrávat v **třídnických hodinách**, které však ne všechny školy mají. Osvícenější pedagogové sledují cíle výchovy k občanství **ve všech předmětech**, avšak nejsou k tomu systematicky vedeni, a proto takto pracuje jen menšina učitelů. Jedním z velmi efektivních nástrojů je právě **žákovský parlament**, který je cíleně zaměřen na rozvoj odpovědných postojů a dovedností potřebných pro smysluplnou angažovanost, nicméně školy nejsou nikterak podporovány v tom, aby jeho činnost rozvíjely.

Tento stav občanského vzdělávání nedostatečně přispívá k formování vyspělé občanské společnosti, která je nezbytnou živnou půdou demokracie, pojistkou proti radikalizaci společnosti i prostředím, v němž se volič stává odpovědným voličem.

DOPORUČENÍ

Protože je žákovský parlament velmi efektivním nástrojem rozvoje občanských dovedností a občansky odpovědných postojů, jednoznačně bychom doporučili, aby školám byla poskytnuta systémová podpora ve formě:

- zvýšení informovanosti ředitelů i učitelů o fungování kvalitních parlamentů (metodické materiály, činnost konzultačních center);
- navýšení prostředků škol na vzdělávání pedagogů v oblasti práce s parlamentem a realizaci kurzů pro žáky;
- podpora neziskových vzdělávacích organizací zaměřujících se na občanské vzdělávání;
- zavedení kurzu koordinace parlamentu do přípravy budoucích pedagogů na pedagogických fakultách vysokých škol;
- ustavení role koordinátora parlamentu a jeho řádné odměnění (případně plošné zavedení role koordinátora občanského vzdělávání na školách).